

Anna Sammel

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Rola agroturystyki w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich w Polsce

Streszczenie. Rozwój ekonomiczny obszarów wiejskich ukierunkowany jest na nowe sposoby wykorzystania gospodarstw rolnych i aktywizację ich mieszkańców. Duże możliwości związane są z rozwojem różnorodnych form turystyki zrównoważonej. Coraz większe zainteresowanie wśród rolników wzbudza agroturystyka. Jest to forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta na bazie noclegowej i aktywności rekreacyjnej związanej z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem (przyrodniczym, produkcyjnym, usługowym). Umiejętność obsługi ruchu turystycznego przez mieszkańców wsi związana jest zatem z rozwojem ich przedsiębiorczości i gotowością podejmowania nowych przedsięwzięć. Celem artykułu jest próba określenia roli agroturystyki w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.

Słowa kluczowe: agroturystyka, obszary wiejskie, rozwój zrównoważony

Wstęp

Turystyka i masowy ruch turystyczny to zjawiska charakterystyczne dla współczesnej cywilizacji, ale już w latach 50. XX wieku¹ zaczęto dostrzegać ich negatywne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze, geograficzne i społeczne². Skutki rozwoju ery industrialnej przyczyniły się do sformułowania w latach 70. XX wieku założeń ekorozwoju uzupełnionych dekadę później pojęciem rozwoju zrównoważonego, których głównym celem było wskazanie możliwości ograniczenia postępującej degradacji naszej planety.

Idea rozwoju zrównoważonego ma związek z tymi formami turystyki, które nawiązują do ochrony środowiska. Jest to tzw. turystyka alternatywna, zwana także m.in. turystyką miękką, łagodną, odpowiedzialną, zieloną, zrównoważoną, turystyką typu 3xE (ang. entertainment, excitement, education) lub ekoturystyką, która ma na celu integrację działalności turystycznej z ochroną środowiska oraz rozwojem społecznym i gospodarczym świata.

Zaistniała zatem konieczność poszukiwania nowych miejsc do organizacji wypoczynku, czego efektem był wzrost zainteresowania wiejskim krajobrazem kulturowym – zarówno rekreacyjnym, jak i rolniczym. Przyczyniło się to do rozwoju w wielu rejonach świata turystyki wiejskiej (ang. rural tourism) oraz agroturystyki (ang. agrotourism,

¹ A. Kowalczyk: Geografia turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, ss. 204–205.

² D. Zaręba: Ekoturystyka. Wyzwania i nadzieje. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, ss. 16–17.

agricultural tourism, farm tourism, vacation farm tourism, agri-tourism), która definiowana jest jako forma wypoczynku odbywającego się na terenie gospodarstwa rolnego lub równoważnego (wraz z otoczeniem przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym), opartego na jego bazie noclegowej, żywieniowej oraz towarzyszącej³. Ze względu zatem na wzrastające zainteresowanie turystów tego rodzaju wypoczynkiem celem artykułu jest próba określenia roli agroturystyki w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. Dokonano tego na podstawie analizy literatury przedmiotu i interpretacji opracowań statystycznych.

Turystka wiejska i agroturystyka

Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństw, propagowanie zasad zrównoważonego rozwoju oraz przeobrażenia w rolnictwie i konieczność poszukiwania dodatkowych źródeł dochodu przez ludność zamieszkującą obszary rolnicze spowodowały rozwój tzw. turystyki wiejskiej, która obejmuje całokształt gospodarki turystycznej odbywającej się na obszarach wiejskich⁴.

Tradycje związane z wypoczynkiem na wsi (wilegiatura) od dawna zakorzenione są w naszej historii. Zainteresowanie terenami wiejskimi sięga starożytności. Już wtedy zamężni mieszkańcy, np. Rzymu lub Aten, posiadali rezydencje poza miastami. Podobnie było w czasach nowożytnych, lecz podróże i dłuższy pobyt na obszarach wiejskich był wówczas możliwy do zrealizowania jedynie przez najzamożniejsze grupy społeczne. Dopiero od XIX wieku wyjazdy na tzw. letnisko stały się popularne i bardziej dostępne, co przyczyniło się m.in. do rozwoju wielu miejscowości o charakterze wypoczynkowym lub uzdrowiskowym. Wpływ na to mieli np. lekarze (tzw. higieniści), którzy dostrzegali negatywne skutki rozwoju przemysłu i trudne warunki życia ludności w dużych miastach⁵. W latach 30. XX wieku powstały pierwsze organizacje reprezentujące interesy wsi letniskowych, a Spółdzielnia Turystyczna „Gromada” propagowała wśród mieszkańców dużych ośrodków przemysłowych ideę wypoczynku na wsi jako tzw. wczasy pod gruszą. W 1937 roku Związek Powiatów Rzeczypospolitej Polskiej wydał broszurę informacyjną dla kwaterodawców pt. „Jak urządzać letnisko”⁶. Zwyczaj spędzania wakacji na wsi znany jest jednak od dawna nie tylko w Europie. W Japonii wyjazdy zwane minshuku również wiązały się z pobytem w gospodarstwach rolnych lub rybackich⁷.

Turystyka wiejska to pojęcie odnoszące się do ruchu turystycznego na obszarach wiejskich⁸, którego głównym celem jest przeciwstawienie atrakcji i warunków turystycz-

³ M. Drzewiecki: Podstawy agroturystyki. Wydawnictwo OPO, Bydgoszcz 2002, s. 41.

⁴ A.P. Wiatrak: Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 1996, nr 1, s. 35.

⁵ J. Wojciechowska: Geneza oraz ewolucja turystyki na obszarach wiejskich w Polsce. „Folia Turistica” 2006, nr 17, s. 103.

⁶ M. Drzewiecki: Podstawy agroturystyki..., op. cit. s. 79–80, J. Sikora: Organizacja ruchu turystycznego na wsi. WSiP, Warszawa 1999, s. 26.

⁷ A. Kowalczyk, Geografia turystyki..., op. cit., s. 20.

⁸ M. Dębniowska, M. Tkaczuk: Agroturystyka, koszty, ceny, efekty. Wyd. POLTEXT, Warszawa 1997, s. 17.

nych środowiska wiejskiego miejskiemu⁹. Cechą, która najdokładniej charakteryzuje tę formę turystyki jest więc kryterium przestrzenne odnoszące się do obszarów wiejskich analizowanych w aspekcie administracyjnym lub funkcjonalnym. Określeniem podrzędnym jest agroturystyka obejmująca zakresem znaczeniowym pobyt i wypoczynek turystów w funkcjonującym gospodarstwie rolnym¹⁰. Jej specyfika wynika m.in. z tego, że adresowana jest do turystów indywidualnych, rodzin lub małych grup, nie wymaga rozbudowanej bazy noclegowej, może funkcjonować, korzystając z nadwyżki własnych zasobów mieszkaniowych rolnika oraz rozwijać się w różnych regionach, ponieważ nie ma konkretnych wymagań lokalizacyjnych.

Analizując definicję agroturystyki, traktowanej jako formę turystyki zrównoważonej, można spotykać w literaturze również pojęcie ekoagroturystyki, którym określa się wypoczynek w gospodarstwie ekologicznym posiadającym atest lub będącym w trakcie dostosowywania produkcji do wymogów rolnictwa ekologicznego.

Z rozwojem turystyki na obszarach wiejskich związane są przemiany ekonomiczne, przestrzenne, fizjonomiczne, demograficzne, zawodowe oraz kulturowe określane pojęciem urbanizacji turystycznej, która obejmuje: zmiany w sposobie użytkowania gruntów, przekształcenia przestrzenne i fizjonomiczne zabudowy wiejskiej, zmiany w strukturze zatrudnienia, wyższą pozycję wsi w lokalnej i regionalnej sieci osadniczej¹¹.

Zmiany te przebiegały w Polsce po II wojnie światowej etapowo. W początkowym okresie, trwającym do końca lat 50. XX wieku, na obszarach wiejskich organizowano wypoczynek w ośrodkach wypoczynkowych, placówkach kolonijnych oraz w kwaterach prywatnych, które ponownie mogły gościć letników w ramach akcji „wczasy pod gruszą” promowanej od 1957 roku przez Spółdzielnię Turystyczną „Gromada”. W kolejnych dwóch dekadach wzrosło zainteresowanie obszarami wiejskimi, a ich mieszkańcom oficjalnie umożliwiono odpłatne wynajmowanie kwater letnikom¹². Zamożniejsi mieszkańcy miast budowali tam również swoje „drugie domy”. Niestety, wprowadzenie obowiązkowego pośrednictwa w wynajmowaniu kwater na wsi przez Wojewódzkie Przedsiębiorstwa Turystyczne przyczyniło się do spadku zainteresowania tego rodzaju działalnością wśród rolników. Dopiero przeobrażenia społeczno-ekonomiczne pod koniec lat 80. XX wieku umożliwiły ponowny rozwój turystyki na obszarach wiejskich¹³. W kolejnych latach zaczęto wydawać poradniki dla kwaterodawców, organizowano szkolenia i konferencje, publikowano opracowania naukowe oraz foldery promujące gospo-

⁹ J. Sikora: Organizacja ruchu turystycznego... op. cit., s. 69.

¹⁰ Np. Spychalski (1998) wyróżnia trzy rodzaje agroturystyki: a. turystyka na terenach wiejskich, b. turystyka związana z rolnictwem, c. turystyka wiejska z uwzględnieniem lokalnej kultury i form integracji z miejscową ludnością, [w:] G. Spychalski: Agroturystyka jako element przedsiębiorczości pozarolniczej na obszarach wiejskich, [w:] Agrobiznes – pozarolnicze przedsięwzięcia gospodarcze na obszarach wiejskich. Red. naukowa L. Pałasz. Wydawnictwo AR w Szczecinie, Szczecin 1998, s. 246.

¹¹ E. Dziegieć: Urbanizacja turystyczna terenów wiejskich w Polsce. „Turyzm” 1995, t. 5, z. 1, ss. 34–35.

¹² M. Sznajder, L. Przezbórska: Agroturystyka. PWE, Warszawa 2006, s. 15.

¹³ M. Drzewiecki: Podstawy agroturystyki..., op. cit. ss. 79–80.

darstwa agroturystyczne¹⁴. Rozpoczął się nowy okres rozwoju tego rodzaju wypoczynku, w którym można wyodrębnić kilka etapów różniących się jakością i zakresem świadczonych przez rolników usług oraz zaangażowaniem różnych podmiotów w jej rozwój¹⁵.

Obszary wiejskie, wchodzące w skład tzw. wiejskiej przestrzeni rekreacyjnej (WPR)¹⁶, mają dla turystów coraz większe znaczenie jako miejsce bezpośredniego poznania wybranych elementów przyrody ożywionej (m.in. coraz popularniejszy w Polsce bird-watching) i nieożywionej, edukacji (ścieżki dydaktyczne, zielone szkoły, gospodarstwa edukacyjne), wypoczynku (dziennego lub wielodniowego) oraz spotkań integracyjnych i sportowych.

Odchodzenie od monofunkcyjnego modelu rolnictwa zgodne jest z koncepcją wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Jej celem jest aktywizowanie rolników do poszukiwania dodatkowych lub innych niż dotychczas sposobów wykorzystania potencjału gospodarstw oraz naturalnych zasobów wsi i wprowadzanie w jej przestrzeń większej liczby funkcji pozarolniczych: produkcyjnych, handlowych i usługowych, tak aby stworzyć nowe miejsca pracy w zawodach związanych lub niezwiązanych z otoczeniem rolnictwa, ale wykorzystujących wiejskie zasoby wytwórcze¹⁷. Dotyczy to możliwości organizowania różnych form turystyki, której rozwój w wielu krajach przyczynił się do tzw. rewitalizacji obszarów wiejskich. Działalność agroturystyczna jest popularna w Polsce oraz innych państwach UE nie tylko od strony popytowej, gdzie jest atrakcyjną formą spędzania czasu wolnego, ale również od strony podażowej – jako alternatywna forma działalności rolniczej¹⁸. Gospodarstwa oferujące tego typu usługi funkcjonują w Polsce w ramach gospodarstw rolnych lub związane są z działalnością gospodarczą prowadzoną zgodnie z zapisami ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz ustawy o podatku dochodowym¹⁹.

¹⁴ J. Majewski: Kreowanie wizerunku turystyki wiejskiej, [w:] Promocja i kreowanie turystycznego wizerunku Polski. Wydawnictwo POT, Warszawa 2005, s. 126.

¹⁵ Zawadka (2010) wyodrębnia cztery etapy: pierwszy to początek lat dziewięćdziesiątych (zdobywanie doświadczeń, popularyzowanie działalności agroturystycznej, organizacja szkoleń, podejmowanie działań promocyjnych, prawne uregulowanie działalności agroturystycznej, uruchamianie linii kredytowych na rozpoczęcie działalności, organizacja stowarzyszeń kwatrodawców), drugi etap rozpoczął się w połowie lat dziewięćdziesiątych (podnoszenie jakości usług, możliwość skorzystania z oferty programu PHARE – Tourin I oraz II, turystyka wiejska w 1997 roku stała się markowym produktem Polski, powstanie w 1996 r. PFTW „Gospodarstwa Gościnne”, rozpoczęcie kategoryzacji kwater), trzeci etap rozpoczyna się w 2000 roku (rozbudowanie struktury organizacyjnej agroturystyki, zwiększenie liczby jej podmiotów, podejmowanie działalności ekoagroturystycznej, specjalizacja działalności), czwarty etap (wdrażanie Działania 2.7 „Pilotażowy Program Leader+”, tworzenie LGD, otwieranie wiosek tematycznych i klastrow turystycznych), [w:] J. Zawadka: Ekonomiczno-społeczne determinanty rozwoju agroturystyki na Lubelszczyźnie (na przykładzie wybranych gmin wiejskich). Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2010, ss. 21–26.

¹⁶ M. Drzewiecki: Wiejska przestrzeń rekreacyjna. Instytut Turystyki, Warszawa 1992, s. 152.

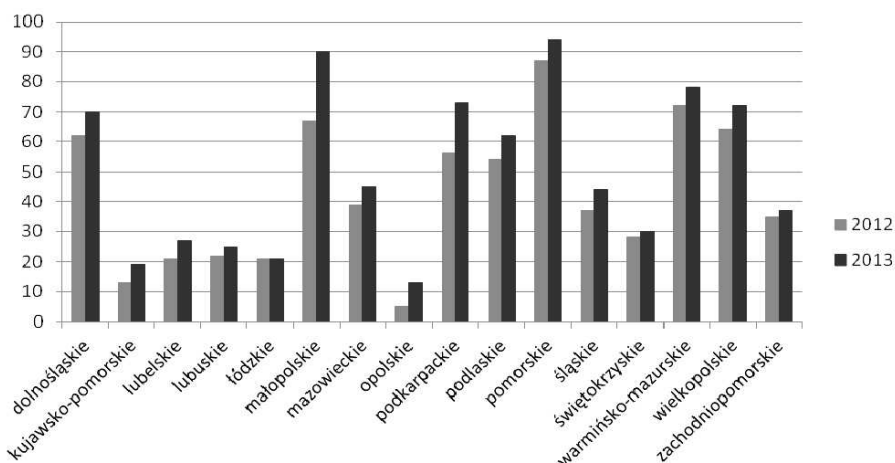
¹⁷ M. Sznajder, L. Przezbórska: Agroturystyka... op. cit., s. 47.

¹⁸ S. Dorocki, A. I. Szymańska, M. Zdon-Korzeniowska: Polskie gospodarstwa agroturystyczne w dobie kryzysu gospodarczego. „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2013, nr 9, s. 176.

¹⁹ S. Dorocki, A. I. Szymańska, M. Zdon-Korzeniowska: Polskie gospodarstwa agroturystyczne jako przedsiębiorstwa rodzinne. „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2012, nr 8 (8), ss. 45–60.

Oferta gospodarstw agroturystycznych

Liczba gospodarstw prowadzących działalność agroturystyczną w Polsce wzrasta, ale rozwój tej formy turystyki nie przebiega jednakowo we wszystkich regionach kraju. Najwięcej obiektów znajduje się na terenach atrakcyjnych turystycznie (rys. 1).

Rysunek 1. Liczba kwatery agroturystycznych²⁰ w Polsce wg województw w latach 2012–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Turystyka w 2012 roku. GUS, Warszawa 2013, Turystyka w 2013 roku. GUS, Warszawa 2014.

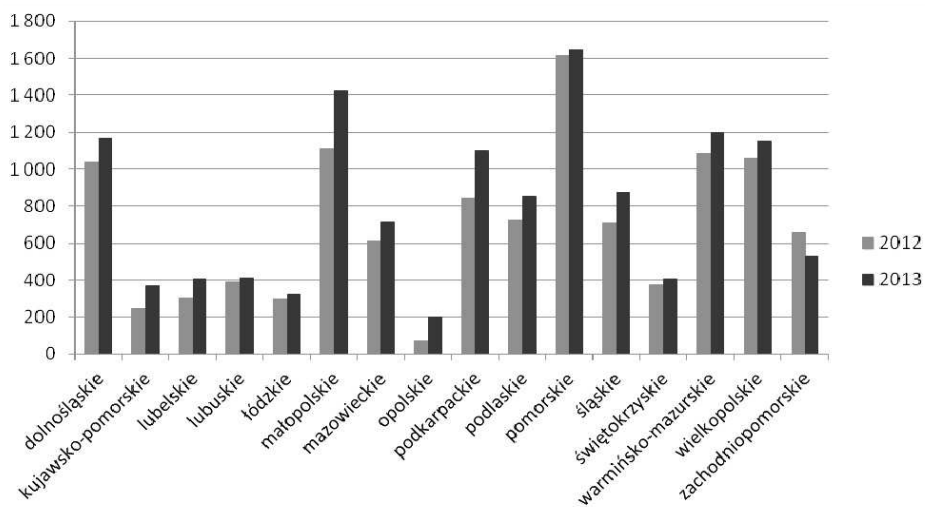
Ważnym składnikiem agroturystycznego produktu turystycznego jest zakwaterowanie i liczba miejsc noclegowych dostępnych dla turystów (rys. 2). Ich standard może potwierdzić dobrowolna kategoryzacja przeprowadzona przez inspektorów wg systemu opracowanego przez Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”²¹.

Gospodarstwa agroturystyczne systematycznie poszerzają i uatrakcyjniają swoją ofertę, dostosowując ją do potrzeb i oczekiwań gości, zarówno krajowych, jak i coraz częściej zagranicznych. Od wielu lat obiekty związane z turystyką wiejską mają znaczący wkład w całkowitą liczbę miejsc noclegowych w Polsce (jest to 8,2% ogółu obiektów noclegowych ujętych w statystyce GUS)²² i w wielu rejonach ich oferta jest konkurencyjna w stosunku do funkcjonujących na danym obszarze innych obiektów noclegowych. Coraz więcej z nich przyjmuje gości nie tylko sezonowo, ale również całorocznie (rys. 3 i 4).

²⁰ Kwatera agroturystyczna wg GUS to rodzaj obiektu zakwaterowania turystycznego, który stanowią pokoje, domy mieszkalne lub przystosowane budynki gospodarcze w gospodarstwach wiejskich (rolnych, hodowlanych, ogrodniczych, rybackich), będące własnością rolników i wynajmowane turystom za opłatą.

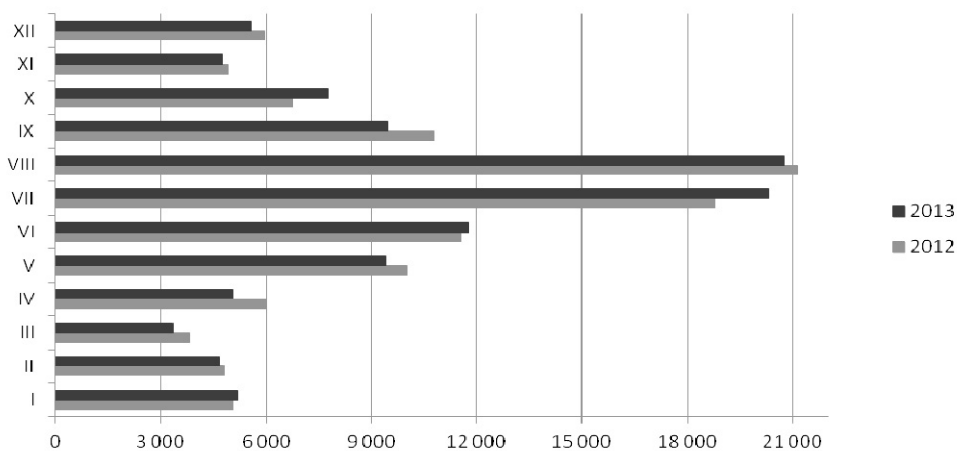
²¹ <http://www.pftw.pl/kategoryzacja/Kategoryzacja/kategoryzacja> [25.01.2015].

²² Turystyka w 2013 roku..., op. cit., s. 47.

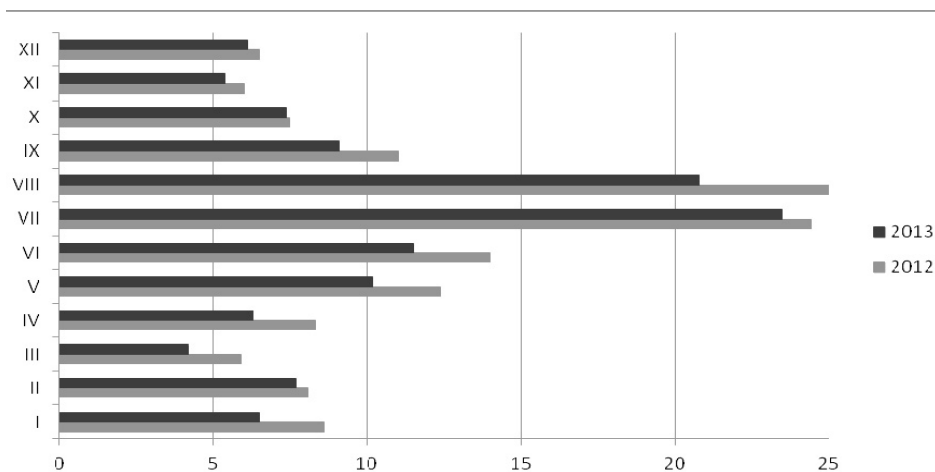
Rysunek 2. Miejsca noclegowe w kwaterach agroturystycznych wg województw w latach 2012–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Turystyka w 2012 roku. GUS, Warszawa 2013, Turystyka w 2013 roku. GUS, Warszawa 2014.

Rysunek 3. Turyści korzystający z usług w kwaterach agroturystycznych wg miesięcy w latach 2012–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Turystyka w 2012 roku. GUS, Warszawa 2013, Turystyka w 2013 roku. GUS, Warszawa 2014.

Rysunek 4. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych wg miesięcy w latach 2012–2013 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Turystyka w 2012 roku. GUS, Warszawa 2013, Turystyka w 2013 roku. GUS, Warszawa 2014.

Oferta turystyczna gospodarstw agroturystycznych skierowana jest do turystów indywidualnych, rodzin z dziećmi oraz małych grup. Dominują obiekty Typu U (gospodarstwa uniwersalne, wszechstronne) oraz Typu D (gospodarstwa dla rodzin z małymi dziećmi). Zdecydowanie mniej jest gospodarstw Typu N (przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych)²³ oraz Typ S (obiekty dla seniorów)²⁴.

Turystom oprócz noclegu i wyżywienia oferowanych jest wiele atrakcji mogących zaspokoić ich zróżnicowane oczekiwania. Właściciele gospodarstw proponują gościom:

- nabywanie lub doskonalenie posiadanych umiejętności w zakresie przygotowywania potraw, prac polowych, gospodarskich i rękodzieła;
- degustację potraw i przetworów oraz ich zakup;
- aktywny wypoczynek i kontakt ze zwierzętami gospodarskimi²⁵;

²³ Według danych GUS w 29 kwaterach agroturystycznych dostępna jest pochylnia wjazdowa, w 2 są automatyczne drzwi, w 36 obiektach przygotowano dla potrzeb gości niepełnosprawnych ruchowo pokoje gościnne, [w:] Turystyka w 2013 roku. GUS, Warszawa 2014, s. 138.

²⁴ M. Jalinik: Typologia gospodarstw agroturystycznych jako determinanta usług. Rozprawy Naukowe Politechniki Białostockiej nr 123, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2005, ss. 109–115.

²⁵ Do dyspozycji gości przygotowano: boiska do siatkówki lub koszykówki (142 obiekty), boiska do piłki nożnej (53 obiekty), korty tenisowe (11 obiektów), baseny kryte (4 obiekty), baseny otwarte (21 obiektów), siłownie (11 obiektów), stoły do tenisa stołowego (93 obiekty), stoły do bilardu (44 obiekty), możliwość wypożyczenia sprzętu pływającego (50 obiektów) lub turystycznego (121 obiektów), pobyt w stadninie koni lub dostęp do hipodromu (52 obiekty). W 11 obiektach zajęcia sportowo-rekreacyjne prowadzi instruktor, [w:] Turystyka w 2013 roku..., op. cit., ss. 134–135.

- poznawanie tradycji ogólnonarodowych (np. tradycje bożonarodzeniowe, wielkonoce);
- pobyt w zabytkowych obiektach rezydencjonalnych, folwarcznych i przemysłowych;
- możliwość spędzenia świąt, organizację imprez rodzinnych, okolicznościowych²⁶;
- organizację szkoleń, kursów lub konferencji²⁷;
- udział w imprezach o charakterze masowym, m.in. odpusty, dożynki, festyny, jarmarki;
- pobyt i zajęcia w wioskach tematycznych oraz gospodarstwach edukacyjnych.

Właściciele gospodarstw systematycznie dostosowują swoje oferty do zmieniających się oczekiwań ich nabywców²⁸. Świadczy to o tym, że tworzenie produktu agroturystycznego jest procesem dynamicznym i wymaga reagowania na zmieniające się potrzeby jego odbiorców²⁹. Jest to szczególnie ważne, ponieważ standard każdego produktu agroturystycznego oprócz usług podstawowych takich jak zakwaterowanie i wyżywienie wyznaczają także tzw. usługi towarzyszące/komplementarne. Dlatego też na terenie posesji znajdują się często już nie tylko wydzielone miejsca parkingowe dla gości i bezpieczne place zabaw dla dzieci, ale również np. pokoje zabaw dla najmłodszych, solarium lub SPA³⁰. Często także infrastruktura gospodarstwa służy nie tylko turystom, ale również – jak w przypadku placówek gastronomicznych – lokalnej społeczności. Przychód ze sprzedaży usług zależy jednak od lokalizacji obiektu, standardu wynajmowanych pomieszczeń, liczby osób korzystających z oferty, popytu na tego rodzaju wypoczynek, kondycji ekonomicznej społeczeństwa oraz przede wszystkim oferowanych przez właściciela cen³¹. Ich ustalenie jest trudne ze względu na różnorodność kształtujących je czynników, ale istotne, ponieważ decyduje o wielkości sprzedaży i zyskowności podejmowanej działalności³². Właściciele gospodarstw oferują gościom różnorodne produkty³³, ale jak wykazują badania prowadzone w różnych regionach Polski proponowane ceny³⁴ na te same usługi, przy zbliżonych warunkach lokalowych i podobnej ofercie żywieniowej, są zróżnicowane³⁵.

²⁶ Turystom udostępniono 76 placówek gastronomicznych, [w:] Turystyka w 2013 roku..., op. cit., s. 132.

²⁷ Zaplecze konferencyjne dostępne jest w 48 obiektach, [w:] Turystyka w 2013 roku..., op. cit., s. 137.

²⁸ Gospodarstwa to typowe firmy rodzinne prowadzone najczęściej przez pierwsze pokolenie właścicieli.

²⁹ A. Balińska: Produkt turystyki wiejskiej, [w:] Turystyka i rekreacja na obszarach nieurbanizowanych: wybrane zagadnienia. Red. naukowa I. Ozimek, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2011, ss. 7–24.

³⁰ Turystyka w 2013 roku..., op. cit., ss. 134–135.

³¹ M. Dębniwska, M. Tkaczuk: Agroturystyka..., op. cit. ss. 36–38, ss. 60–61.

³² B. Kutkowska: Podstawy rozwoju agroturystyki. Wydawnictwo AR we Wrocławiu, Wrocław 2003, s. 75.

³³ Wśród ofert agroturystycznych można znaleźć także obiekty zrzeszone w stowarzyszeniu ECEAT – POLAND, którego celem jest propagowanie turystyki w gospodarstwach ekologicznych.

³⁴ W wielu gospodarstwach właściciele oferują klientom zniżki. Uzależnione są one od długości pobytu, liczby i wieku osób, okresu przyjazdu (sezon/poza sezonem). Niższe ceny dotyczą również stałych klientów.

³⁵ A. Jęczmyk, A. Sammel: Ceny usług agroturystycznych w województwie wielkopolskim. „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2012, T. XIV, z. 3, ss. 136–139.

Istotnym elementem gwarantującym sukces w prowadzeniu działalności agroturystycznej jest także reklama i promocja. Funkcjonowanie firm zajmujących się obsługą ruchu turystycznego – a do takich można także zaliczyć gospodarstwa agroturystyczne – i specyficzny charakter oferowanego produktu warunkuje szczególny popyt na informacje. Z tego też względu rola Internetu od wielu lat wzrasta również w branży turystycznej, dla której usługi informacyjne mają szczególne znaczenie. Wpływają one m.in.: na rozwój i natężenie ruchu turystycznego, popularyzują wiedzę o mniej znanych regionach, obniżają koszty prowadzonej działalności i usprawniają obsługę turystów³⁶. Internet jest jednym z najskuteczniejszych narzędzi marketingowych. W sieci skupione są nie tylko duże firmy turystyczne, ale również małe podmioty świadczące usługi np. na obszarach wiejskich. Duża konkurencyjność gospodarstw i oczekiwania klientów zmuszają właścicieli tego typu obiektów do podejmowania profesjonalnych działań marketingowych, które wpływają na podnoszenie wartości i znaczenia obszarów wiejskich, czyniąc je bardziej dostępnymi dla turystów. Tym samym umieszczenie oferty w sieci wyrównuje szanse małych i dużych podmiotów na rynku usług turystycznych³⁷. Kwaterydawcy wydają także katalogi, foldery i wizytówki oraz częściej uczestniczą np. w targach o zasięgu lokalnym lub ogólnopolskim (np. Międzynarodowe Targi Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki AGROTRAVEL w Kielcach, Targi Turystyki i Wypoczynku w Warszawie, Targi Turystyczne MARKET TOUR w Szczecinie, Małopolska Giełda Agroturystyczna w Krakowie). Uczestniczą także w konferencjach, szkoleniach i sympozjach. Lokalne samorządy i ośrodki doradztwa rolniczego organizują konkursy, które mają inspirować rolników do podnoszenia jakości świadczonych usług oraz poszerzania oferty produktu turystycznego (np.: w województwie lubuskim konkurs pt. „Najładniejsze gospodarstwo agroturystyczne województwa lubuskiego”, w województwie łódzkim konkurs na najlepsze gospodarstwo agroturystyczne pt. „Złota Grusza”, w województwie zachodniopomorskim Konkurs AGRO-EKO-TURYSTYCZNE „ZIELONE LATO”). Innowacją jest także aktywność rolników w serwisach społecznościowych lub wykorzystanie komunikatorów typu GG.

Istotnym wsparciem dla osób prowadzących gospodarstwa agroturystyczne była i jest możliwość pozyskania wsparcia z funduszy UE. W okresie przedakcesyjnym i po 2004 roku otrzymane środki przyczyniły się do wykreowania lub rozwoju wielu produktów turystycznych oraz podniesienia atrakcyjności wsi i gospodarstw w zakresie ich wyposażenia lub standardu³⁸. Umożliwiły kontynuację lub podjęcie nowej aktywności związanej z obsługą ruchu turystycznego oraz rozwój przedsiębiorczości i dywersyfikację gospodarstw zgodnie z ideą wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Celowe jest

³⁶ K. Wajda: Znaczenie doskonalenia systemów informacyjnych w branży turystycznej, [w:] Uwarunkowania rozwoju turystyki związanej z obszarami wiejskimi. Red. naukowa J. Bergier i B. Sawicki, Wydawnictwo PWSZ, Biała Podlaska 2005, ss.159–163.

³⁷ R. Ziółkowski: Nowoczesne technologie informacyjne w rozwoju turystyki wiejskiej, [w:] Uwarunkowania rozwoju turystyki związanej z obszarami wiejskimi, Red. naukowa J. Bergier i B. Sawicki... op. cit., ss. 164–168.

³⁸ A. Skwara: Wsparcie turystyki w ramach programów współfinansowanych z funduszy unijnych w Polsce. [w:] Turystyka w rozwoju obszarów wiejskich. Red. naukowa I. Sikorska-Wolak, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007, ss. 438–448.

zatem dalsze udzielanie wsparcia dla tego typu działań w kolejnych okresach finansowania nie tylko ze względu na korzystających z niego rolników, ale także turystów, którzy chętnie wypoczywają w tego typu gospodarstwach³⁹.

Ważną inicjatywą mieszkańców obszarów wiejskich jest tworzenie wiosek tematycznych i gospodarstw edukacyjnych przy aktywnym współudziale właścicieli obiektów agroturystycznych. Wioski tematyczne są przykładem działalności podejmowanej przez różnego rodzaju instytucje, fundacje, stowarzyszenia i osoby prywatne na rzecz aktywizowania społeczności wiejskich. Sukces ich działalności (np. Wioska końca świata w Iwięcinie czy Wioska Hobbitów w Sierakowie Sławieńskim) pozwala na wysunięcie wniosku, że mogą one funkcjonować na obszarach wiejskich w wielu regionach naszego kraju, wszędzie tam gdzie oprócz walorów naturalnych i antropogenicznych istnieje ze swoją wiedzą, pomysłowością i umiejętnościami niedoceniany do niedawna „kapitał ludzki”. Działalność wiosek tematycznych integruje także lokalne środowisko, pobudza ludzi do aktywności, umożliwia nabywanie lub rozwijanie różnego rodzaju umiejętności⁴⁰.

Gospodarstwa agroturystyczne są także często gospodarstwami edukacyjnymi, które powstawały początkowo w ramach Projektu „Utworzenie sieci agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych” realizowanego w 2011 roku przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie i wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Gospodarstwa prowadzące tego rodzaju działalność mogą bezpłatnie przystępować do Sieci „Zagród Edukacyjnych”⁴¹. Zrzeszeni uczestnicy (ponad 170 obiektów) otrzymują wsparcie szkoleniowe oraz mają prawo do identyfikowania gospodarstwa logotypem. Ich właściciele muszą jednak realizować minimum dwa cele – spośród pięciu – z zakresu edukacji dotyczącej produkcji roślinnej, zwierzęcej, przetwórstwa płodów rolnych, świadomości ekologicznej i konsumpcyjnej oraz w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej. Aby ułatwić ich realizację, wymagane jest także utrzymywanie zwierząt gospodarskich albo posiadanie upraw, które muszą być przeznaczone do prezentacji⁴².

Zakończenie

Agroturystyka, której założenia są zbieżne z ideą wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich ma coraz większe znaczenie na rynku usług turystycznych w płaszczyźnie ekonomicznej⁴³, społecznej oraz ekologicznej. Doceniają to nie tylko turyści krajowi, ale coraz częściej również goście zagraniczni. Wypoczynek w gospodarstwie

³⁹ Z badań wynika, że z usług gospodarstw agroturystycznych w Polsce korzystają przede wszystkim cztery grupy klientów: goście weekendowi i świąteczni, miłośnicy pozyskiwania runa leśnego, uczestnicy spotkań biznesowych, szkoleniowych czy konferencyjnych oraz goście zagraniczni, w: J. Sikora: *Innowacyjność w agroturystyce polskiej – teoria i praktyka*, [w:] *Innowacje w rozwoju turystyki*. Red. naukowa M. Jalinik, Wydawnictwo Politechnika Białostocka, Białystok 2008, ss. 13–20.

⁴⁰ W. Idziak: *O odnowie wsi*. Poradnik, Fundacja Wspomagania Rozwoju Wsi, Warszawa 2004, ss. 44–45.

⁴¹ <http://www.zagrodaedukacyjna.pl/> [27.01.2015].

⁴² <http://www.zagrodaedukacyjna.pl/> [27.01.2015].

⁴³ W niektórych regionach Polski gospodarstwa agroturystyczne w stosunkowo niewielkim stopniu odczuły skutki światowej dekonunktury gospodarczej, [w:] S. Dorocki, A.I. Szymańska, M. Zdon-Kozienowska: *Polskie gospodarstwa agroturystyczne...*, op. cit. s. 182.

rolnym oraz jego otoczeniu jest zatem korzystny dla turystów i stałych mieszkańców obszarów wiejskich, czego efektem jest:

- aktywizacja przedsiębiorczości ludności wiejskiej oraz dodatkowe dochody i miejsca pracy na wsi;
- ożywienie gospodarcze regionu i rozbudowa infrastruktury poprzez pozyskiwanie środków finansowych, np. z funduszy unijnych;
- poprawa standardu życia mieszkańców wsi i awans społeczny lub zawodowy osób zajmujących się obsługą ruchu turystycznego (dotyczy to szczególnie kobiet);
- integracja społeczności lokalnej (m.in. zakładanie stowarzyszeń) i rozwój współpracy;
- nabywanie nowych umiejętności i podnoszenie kwalifikacji;
- troska o dziedzictwo kulturowe wsi: kultywowanie tradycji, zwyczajów i obrzędów, rozwój twórczości ludowej (materialnej i duchowej);
- podnoszenie estetyki regionu i rozbudzanie poczucia tożsamości lokalnej;
- produkcja tzw. zdrowej żywności i rozwój rolnictwa ekologicznego;
- wzrost świadomości ekologicznej i troski o stan środowiska.

Obecna sytuacja na rynku usług agroturystycznych pozwala zatem stwierdzić, że ta forma wypoczynku i rekreacji ma szansę na dalszy rozwój ilościowy i jakościowy, co w istotny sposób mogłoby przyczynić się do lepszego wykorzystania już istniejących zasobów oraz wzrostu dochodów rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce.

Literatura

- Balińska A.: Produkt turystyki wiejskiej, [w:] Turystyka i rekreacja na obszarach nieurbanizowanych: wybrane zagadnienia. Red. naukowa I. Ozimek, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2011.
- Dębniowska M., Tkaczuk M.: Agroturystyka, koszty, ceny, efekty. Wyd. POLTEXT, Warszawa 1997.
- Dorocki S., Szymańska A.I., Zdon-Korzeniowska M.: Polskie gospodarstwa agroturystyczne jako przedsiębiorstwa rodzinne. „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, 2012, nr 8 (8).
- Dorocki S., Szymańska A.I., Zdon-Korzeniowska M.: Polskie gospodarstwa agroturystyczne w dobie kryzysu gospodarczego. „Przedsiębiorczość – Edukacja”, 2013, nr 9.
- Drzewiecki M.: Wiejska przestrzeń rekreacyjna. Instytut Turystyki, Warszawa 1992.
- Drzewiecki M.: Podstawy agroturystyki. Wydawnictwo OPO, Bydgoszcz 2002.
- Dziegieć E.: Urbanizacja turystyczna terenów wiejskich w Polsce. „Turizm” 1995, t. 5, z. 1. <http://www.zagrodaedukacyjna.pl/> [27.01.2015].
- <http://www.pftw.pl/kategoryzacja/Kategoryzacja/kategoryzacja> [25.01.2015].
- Idziak W.: O odnowie wsi. Poradnik, Fundacja Wspomagania Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.
- Jalinik M.: Typologia gospodarstw agroturystycznych jako determinanta usług. Rozprawy Naukowe Politechniki Białostockiej nr 123, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2005.
- Jęczmyk A. Sammel A.: Ceny usług agroturystycznych w województwie wielkopolskim. „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu”, 2012, T. XIV, z. 3.
- Kowalczyk A.: Geografia turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Kutkowska B.: Podstawy rozwoju agroturystyki. Wyd. AR we Wrocławiu, Wrocław 2003.
- Majewski J.: Kreowanie wizerunku turystyki wiejskiej, [w:] Promocja i kreowanie turystycznego wizerunku Polski, Wydawnictwo POT, Warszawa 2005.
- Sikora J.: Organizacja ruchu turystycznego na wsi. WSiP, Warszawa 1999.
- Sikora J.: Innowacyjność w agroturystyce polskiej – teoria i praktyka, [w:] Innowacje w rozwoju turystyki. Red. naukowa M. Jalinik, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2008.

- Skwara A.: Wsparcie turystyki w ramach programów współfinansowanych z funduszy unijnych w Polsce, [w:] Turystyka w rozwoju obszarów wiejskich. Red. naukowa I. Sikorska-Wolak, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007.
- Spychalski G.: Agroturystyka jako element przedsiębiorczości pozarolniczej na obszarach wiejskich, [w:] Agrobiznes – pozarolnicze przedsięwzięcia gospodarcze na obszarach wiejskich. Red. naukowa L. Pałasz, Wydawnictwo AR w Szczecinie, Szczecin 1998.
- Sznajder M., Przezbórska L., Agroturystyka, PWE, Warszawa 2006.
- Turystyka w 2012 roku. GUS, Warszawa 2013.
- Turystyka w 2013 roku. GUS, Warszawa 2014.
- Wajda K.: Znaczenie doskonalenia systemów informacyjnych w branży turystycznej, [w:] Uwarunkowania rozwoju turystyki związanej z obszarami wiejskimi. Red. naukowa J. Bergier i B. Sawicki, Wydawnictwo PWSZ, Biała Podlaska 2005.
- Wiatrak A.P.: Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 1996, nr 1.
- Wojciechowska J.: Geneza oraz ewolucja turystyki na obszarach wiejskich w Polsce. „Folia Turistica” 2006, nr 17.
- Zaręba D.: Ekoturystyka. Wyzwania i nadzieje. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Zawadka J.: Ekonomiczno-społeczne determinanty rozwoju agroturystyki na Lubelszczyźnie (na przykładzie wybranych gmin wiejskich). Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2010.

Role of agritourism in development of rural areas in Poland

Summary. The economic development of rural areas be steered on new ways the activity of agricultural farms and their occupants' activation. The large possibilities be connected with development of varied forms of sustainable tourism. More and more larger interest among farmers induce agritourism. It is the form of rest on country areas by agricultural character, leaning by hostel base and recreational activities connected from agricultural or this equivalent and their entourage (natural, productive, service). The know-how of service of touristic by occupants of village be connected therefore with development their enterprise and the readiness of undertaking the new projects. The aim of paper is the test of qualification of role and the notability of agritourism in development of rural areas in Poland.

Key words: agritourism, rural areas, sustainable development